

DOI 10.32782/2786-8559/2023-3-22
УДК 338.2

Решетняк Ярослав В'ячеславович

аспірант,
асистент кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування,
Навчально-науковий інститут бізнесу, економіки та менеджменту,
Сумський державний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0806-0801>

**ФОРМАЛІЗАЦІЯ ТА ТИПОЛОГІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ШАХРАЙСТВ
В КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ**

У статті досліджено та систематизовано види фінансових шахрайств та схем легалізації брудних грошей, у тому числі, які виникають у період воєнного конфлікту, визначено їх особливості та ключових характеристики. У контексті воєнного стану виявлено, що найбільш поширеними видами фінансових шахрайств є інтернет-шахрайства, інвестиційні маніпуляції, податкові ухилення, кредитні та страхові обмани. Дослідження підтвердило, схожість у підходах до типологізації фінансових шахрайств та легалізації брудних грошей між американськими та європейськими дослідниками, що обумовлено схожістю законодавчих підходів до формалізації злочинів; ключовими з яких визначено: інтернет-шахрайства, маніпуляції на фінансових ринках, податкові схеми, фінансові пірамідальні схеми та міжнародне фінансове шахрайство. Надано характеристику найбільших фінансових шахрайств в історії. Виявлено, що воєнний стан створює специфічні умови, які підвищують ризики фінансових злочинів через зменшення контролю за фінансовими операціями та відволікання ресурсів на інші пріоритетні завдання. Запропоновано рекомендації щодо розробки нових стратегій та методів протидії фінансовим шахрайствам, включаючи посилення координації між державними органами та міжнародними інституціями та впровадження сучасних технологій для моніторингу та аналізу фінансових операцій.

Ключові слова: державне регулювання, корупція, фінансові шахрайства, відмивання коштів, воєнний стан, типологізація.

Yaroslav Reshetniak

Educational and Research Institute of Business, Economics and Management,
Sumy State University

**FORMALIZATION AND TYPOLOGIZATION OF FINANCIAL FRAUD
IN THE CONTEXT OF MILITARY CONFLICT**

The article examines and systematizes the types of financial frauds and money laundering schemes, including those that occur during a military conflict, and identifies their features and key characteristics. It is established that the list of types of fraud in a broad sense includes: causing material and financial damage through breach of trust or deception; deception of buyers and customers; fictitious entrepreneurship, criminal bankruptcy (intentional bankruptcy); tax evasion; seizure of property through abuse of office; deception in politics. In the context of martial law, it was found that the most common types of financial fraud are Internet fraud, investment manipulation, tax evasion, credit and insurance fraud. The study confirmed the similarity in approaches to classifying types of financial fraud between American and European researchers, due to the similarity of legislative approaches to the formalization of crimes; the key ones are: Internet fraud, manipulation of financial markets, tax schemes, financial pyramid schemes and international financial fraud. Characterization of the largest financial frauds in history is given. It is found that military conflict creates specific conditions that increase the risks of financial crimes due to reduced control over financial transactions and diversion of resources to other priorities. Recommendations are offered for the development of new strategies and methods for combating financial fraud, including strengthening coordination between government agencies and international institutions and the introduction of modern technologies for monitoring and analyzing financial transactions. Particular attention is paid to the prospects for further research aimed at improving the effectiveness of combating financial crimes in crisis situations.

Keywords: state regulation, corruption, financial fraud, money laundering, military conflict, typologization.

Вступ. Війни, природні катаклізми, інші масштабні соціально-економічні потрясіння – створюють специфічні умови, за яких фінансова система держави стає вразливою до різного роду злочинів.

Зростання масштабів фінансових шахрайств під час кризових ситуацій є загрозою як для економічної стабільності країни, так і для її національної безпеки. Зокрема, з'являється велика кількість постраждалих людей, які шукають можливостей, якимось чином, відновити втрачене майно, покращити своє матеріальне становище, захистити себе та своїх близьких. Це надзвичайно вразлива категорія населення, яка легко стає жертвою шахраїв, оскільки останні успішно використовують страждання, уміло маніпулюють емоціями потенційних жертв для здійснення потрібних шахрайських дій.

Окрім того, зауважимо, що сам процес протидії фінансовим шахрайствам ускладнюється тим, що в умовах воєнного стану, традиційні методи боротьби з фінансовими шахрайствами та легалізації брудних грошей часто виявляються недостатньо ефективними, оскільки самі схеми, методи та інструменти реалізації таких незаконних дій – трансформуються. Злочинці використовують складні та багатоступеневі схеми, які важко виявити за допомогою стандартних інструментів фінансового контролю. А відсутність належного контролю за фінансовими операціями та слабка координація між державними органами під час кризи – лиш сприяють збільшенню кількості таких злочинів.

У таких умовах посилюється необхідність дослідження та формалізації існуючих та нових схем фінансових шахрайств та легалізації брудних грошей, з метою, подальшої розробки нових стратегій протидії, які враховують специфіку кризових ситуацій, зокрема, у період воєнних конфліктів.

Матеріали і методи. Фінансові шахрайства є значною проблемою сучасного світу, про що свідчить численна кількість досліджень у цій галузі. Зокрема, О. В. Бура [4], А. П. Дикий [7] наводять різноманітні види фінансових злочинів, серед яких виділяють кредитні шахрайства, фальсифікацію документів та кіберзлочини. Науковці, такі як С. Горбаченко [6], Т. Кізіма, Ю. Хаμιга [8] та Г.М. Чернишов [13], наголошують, що в умовах активного розвитку цифрових технологій шахраї постійно вдосконалюють свої методи, що ускладнює їхнє виявлення та попередження.

В умовах криз, таких як економічні спади або воєнні конфлікти, фінансові шахрайства стають ще більш поширеними. У своєму дослідженні, Ю. Я. Хаμιга [12], зазначають, що під час кризових ситуацій урядові структури та правоохоронні органи спрямовують свої зусилля на вирішення більш нагальних проблем, що створює сприятливі умови для злочинної діяльності.

Незважаючи на чималу кількість досліджень що стосуються протидії фінансовим шахрайствам та легалізації брудних грошей, певні сфери залишаються недостатньо вивченими, особливо щодо того як ці незаконні дії адаптуються та видозмінюються в умовах криз, зокрема, воєнного стану, та як при цьому мають трансформуватися стратегії боротьби з ними. Розгляд цих питань має вирішальне значення у наданні підґрунтя для розробки більш ефективних стратегій протидії фінансовій злочинності, що сприяє забезпеченню економічної безпеки та стабільності країни.

Таким чином, **мета статті** полягає у дослідженні та типологізації фінансових шахрайств, у тому числі тих, які виникають у період воєнного конфлікту, визначення їх особливостей та ключових характеристик через аналіз реальних прикладів із сучасної практики для подальшого їх аналізу, розуміння та боротьби з ними.

Результати. Типологізацію схем фінансових шахрайств та легалізації брудних грошей важливо розпочати з визначення самого поняття «фінансове шахрайство», оскільки це сприятиме чіткому розумінню особливостей і методів реалізації таких незаконних дій.

Отже, розглянемо наукові підходи до визначення термінів «шахрайство» та «фінансове шахрайство», які поширені в науковій спільноті. У юридичній науковій літературі [2] поширені два основних підходи до тлумачення терміну «шахрайство». Перший – нормативно-правовий підхід, виходить із кримінально-правового тлумачення терміну «шахрайство», який є окремим видом кримінального злочину. Особливості його визначення та відповідальність за скоєння викладена в статті 190 Кримінального кодексу України. Відповідно до цієї статті, шахрайство – це «заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою» [10]. При цьому в Кримінальному кодексі відповідальність розрізняється в залежності від кількості осіб, які скоїли злочин (самостійно, групою осіб, організованою групою осіб), повторюваності скоєння злочину (вперше чи повторно), використання електронно-обчислювальної техніки та розмірів заподіяних збитків (великі розміри, особливо великі розміри). При цьому головною ознакою шахрайства є обман або зловживання довірою, які призводять до заволоніння чужим майном або правами на таке майно. Це ключова відмінність саме шахрайства від інших видів правопорушень проти власності. Ще однією специфічною ознакою шахрайства є «добровільність» передачі жертвою злочину прав на майно або самого майна злочинцям.

У статті 222 Кримінального кодексу України виділяється особливий вид шахрайства – шахрайство з фінансовими ресурсами, яке визначається

як «надання завідомо неправдивої інформації органам державної влади, органам влади Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування, банкам або іншим кредиторам з метою одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків у разі відсутності ознак кримінального правопорушення проти власності» [10].

Представники другого підходу розглядають шахрайство дещо ширше, не лише як вид конкретного злочину. Зокрема, Г. Чернишов зазначає, що до шахрайства можна віднести усі злочини, при скоєнні яких використовувались шахрайські механізми [13]. Тобто, до переліку видів шахрайства в широкому розумінні можна відносити:

- заподіяння матеріальної, фінансової шкоди за рахунок зловживання довірою або обману;
- обман покупців і замовників;
- фіктивне підприємництво, кримінальне банкрутство (умисне доведення до банкрутства);
- ухилення від сплати податків;
- заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем;
- обман у політиці.

Досліджуючи особливості реалізації різних шахрайських схем під час воєнного стану, в першу чергу слід визначити найбільш поширені види шахрайств [9].

1. Інтернет-шахрайство (онлайн-шахрайство): охоплює різноманітні види обману, які відбуваються через мережу Інтернет, зокрема фішинг (листи з посиланнями на шкідливе програмне забезпечення), шахрайство з кредитними картками, фальшиві онлайн-магазини тощо.

2. Інвестиційні шахрайства: охоплює схеми, які зазвичай містять обіцянки високих доходів від інвестицій, але фактично призводять до втрати грошей. Сюди відносяться схеми Понці, фальшиві інвестиційні фонди, а також маніпуляції на фондовому ринку.

3. Податкові шахрайства: Це як правило схеми ухилення від сплати податків або податкових обманів, таких як фальшиві повернення ПДВ чи інших «надміру сплачених» податків, використання податкових гаваней або незаконні зменшення податкових платежів.

4. Кредитні шахрайства: Охоплює широкий спектр обманних дій, пов'язаних з кредитами і позиками, такі як крадіжка даних для авторизації, шахрайство з кредитними картками, позички на підставних осіб тощо.

5. Страхові шахрайства: будь-які обманні дії, пов'язані зі страхуванням, наприклад підроблення страхових вимог, страхові схеми шахрайства, фіктивні страхові випадки, підміна застрахованого майна і т. д.

Європейські вчені в цілому виділяють схожі типові групи шахрайств, втім, є деякі відмінності

в принципах групування. Так, в науковій літературі європейських вчених Й. Г. Ламбсдорфф [1] та В. Танці [3], виділяють наступні групи фінансових шахрайств:

1. Шахрайства в Інтернеті (онлайн-шахрайства). Включають в себе різноманітні форми маніпуляцій, такі як фішинг, кібершахрайства, фальшиві платформи онлайн торгівлі та інші схеми, спрямовані на обман користувачів через Інтернет.

2. Фінансові маніпуляції та маніпуляції на ринках капіталу. Включають різноманітні схеми змови, маніпулювання цінами акцій, торгівля з використанням інсайдерської інформації, а також інші схеми зловживання ринковою інформацією.

3. Шахрайства з податками. В цю групу входять схеми ухилення від сплати податків, шахрайства з податковими зборами, шахрайства з використанням податкових укриттів і т. д.

4. Фінансові пірамідальні схеми та інші схеми з приватними інвестиціями: Так саме як і американські дослідники, вчені європейських країн включають до цієї групи схеми Понці, схеми залучення коштів під обіцянки високих доходів та інші види обману, пов'язані з приватними інвестиціями.

5. Міжнародне фінансове шахрайство. В цю групу виділяють фінансові схеми, які реалізуються через різні країни, використовуючи вразливості та неузгодженості у законодавствах та регуляторних політиках різних країн для отримання незаконних вигод.

В цілому видно досить велику схожість у підходах до класифікації схем фінансових шахрайств між американськими та європейськими дослідниками, що обумовлюється схожістю законодавчих підходів до формалізації злочинів, які можна класифікувати як шахрайство, а також відносною схожістю правил та принципів функціонування фінансово-кредитних систем в США та в країнах Європи. В цілому, можна зробити висновок, що при класифікації типових схем фінансових шахрайств головну роль відіграють законодавчі підходи до визначення злочину типу «шахрайство», а також національні особливості функціонування моделі фінансово-кредитного та інвестиційного ринків.

Розглянемо типові групи фінансових шахрайств, які виділяють дослідники з Китаю:

1. Інтернет-шахрайства (онлайн-шахрайства). Обман жертв через Інтернет, за допомогою фішингу, шахрайство з кредитними картками, фальшиві онлайн-магазини та інші схеми, спрямовані на обман користувачів через Інтернет.

2. Фінансові маніпуляції на ринках капіталу та інші інвестиційні шахрайства. Включають схеми маніпулювання цінами акцій, а також схеми інсайдерської торгівлі та інші форми маніпуляцій на фінансових ринках.

3. Шахрайства з позиками та кредитами. Об'єднує різні види обману, пов'язаного з кредитними продуктами, зокрема використання фальшивих особистостей, крадіжку або підміну ідентифікаційних даних, шахрайство з кредитними картками, фальшиві позички тощо.

4. Фінансові шахрайства через транснаціональні операції. Ця група охоплює різноманітні схеми маніпулювання міжнародними фінансовими транзакціями, використання податкових укріттів, а також інші форми міжнародного фінансового обману.

5. Корупційні схеми та фінансові злочини в державному секторі. Категорія, яка не властива для Європи та США і не виділяється дослідниками з цих країн. Включає корупційні дії, маніпуляції з бюджетними коштами, використання державних ресурсів для особистої вигоди та інші форми фінансових злочинів у сфері державного управління.

Як бачимо, в країнах Азії менш поширеними є схеми шахрайства, пов'язані з фінансовими та іншого типу пірамідами (схеми Понці), проте суттєву роль відіграють шахрайства з державними коштами.

Що стосується України, то вітчизняними дослідниками виділяються наступні групи фінансових шахрайств [6; 11]:

1. Корупційні схеми в державному секторі. Найбільш поширена група фінансових шахрайств, яка включає різні прояви корупції, включаючи підроблення документів, використання службового становища для особистої вигоди, отримання хабарів та інші форми недобросовісної поведінки у державних установах.

2. Шахрайства у фінансовому секторі. Ця група охоплює злочини у сфері банківських, страхових операцій, в пенсійних фондах (у т.ч. недержавних) та інших фінансових установах.

3. Шахрайства в інвестиційній сфері. З огляду на слабкий рівень розвитку українського фондового ринку це нечисельна група фінансових шахрайств, яка може включати в себе різні види маніпуляцій на фондовому ринку, обманні схеми залучення коштів та інші форми інвестиційного шахрайства. Втім, в Україні поширений специфічний тип шахрайства, який пов'язаний з незаконною зміною власника бізнесу – рейдерство.

4. Інтернет-шахрайства (онлайн-шахрайства). Типова для всіх регіонів група фінансових шахрайств. Тут відзначаються різні форми маніпуляцій через Інтернет, такі як фішинг, кібершахрайства, шахрайства з кредитними картками та інші.

5. Фінансові маніпуляції та вивід коштів за кордон. Особливої популярності набула після міграції значної кількості українців закордон. Ця група включає в себе різні види маніпуляцій з фінансовими активами, незаконне переміщення

фінансових активів та грошових коштів через кордон, виведення коштів за кордон через різні сірі схеми, відмивання коштів та інші схеми фінансових маніпуляцій.

6. Шахрайства з податками. Ця група охоплює схеми ухилення від сплати податків за рахунок завищення витрат (нульова прибутковість), фальсифікації при відшкодуванні ПДВ, зниження митної вартості, імпорт без сплати митних платежів.

З початком повномасштабного вторгнення в Україну дещо змінилась структура видів фінансових шахрайств, що обумовлено зростанням кількості жертв війни та переорієнтацією державних закупівель на специфічні потреби. Використовувані схеми шахрайства не є новими – в основному вони реалізуються через заволодіння коштами або майном, зібраним як допомога постраждалим (внутрішньо переміщеним) або військовослужбовцям. Можуть відрізнитися методи взаємодії шахраїв та потенційної жертви, задеклароване призначення збору грошових коштів, легенди, які використовують шахраї або масштаби вкрадених коштів.

Огляд національних інформаційних ресурсів та популярних соціальних мереж дозволяє виокремити п'ять основних типів шахрайств, які активізувались після лютого 2022 року та від яких страждають не лише фізичні особи, а й бізнес.

1. Одним з найпопулярніших видів шахрайства стали фальшиві збори грошей для потреб ЗСУ, наприклад збори на автомобілі, безпілотники, тепловізори, тактичну медицину, збори грошей на лікування поранених. Такі оголошення досить швидко поширюються в соціальних мережах. Як правило шахраї в публікаціях вказують номер банківської картки підставної фізичної особи, куди просять перераховувати кошти.

2. Адресні звернення про допомогу від різних громадських та благодійних організацій, які нібито надають постраждалим від війни гуманітарну та/або благодійну допомогу. Зібрані від донорів кошти надалі перераховуються за контрактами пов'язаним фірмам як оплата за товари, які потім передаються як гуманітарна допомога, за суттєво завищеними цінами, часто взагалі без реального постачання.

3. Використання шахраями інструментів фішингу для отримання банківських даних осіб, що постраждали від війни. Часто це реалізується під виглядом запитів від відомих міжнародних організацій, що надають гуманітарну допомогу. Наприклад, у соціальних мережах або через цільові поштові розсилки поширюється новина про фінансову допомогу (насправді несправжню), яка буде надаватись всім (або певним групам) українців від відомих міжнародних організацій. Це викликає в людей довіру та надію на

допомогу. Для отримання допомоги шахраї просять надіслати персональні банківські дані осіб, кому потрібна така допомога. Ці дані як правило включають увесь набір даних, достатній для здійснення фінансової транзакції (номер картки/рахунку, термін дії, ПІБ власника та CVV код, інколи ще й місце реєстрації). При цьому необхідність надання таких даних може аргументуватись подібними вимогами відомих платіжних сервісів типу Wise.

4. Необхідність закупівлі обладнання та інших товарів за кордоном, зокрема за певними «сірими» схемами (як правило волонтери шукають різні

способи економії акумульованих коштів, у тому числі й за рахунок мінімізації податкових платежів), активізували також й іноземних шахраїв. Не поодинокими є випадки, коли після отримання передплати, «іноземний» контрагент припиняє виходити на зв'язок. При цьому український замовник часто не буде навіть звертатись в закордонні правоохоронні органи через складність процедури, а за вказаною адресою постачальника як правило нікого немає.

5. Суттєво зросла кількість випадків шахрайства в сферах оренди житла та організації перевезень з прифронтових або тимчасово окупова-

Таблиця 1

Характеристика найбільших фінансових шахрайств в історії

№ з/п	Назва	Фігурант(и)	Оціночна сума збитків	Короткий опис сутності шахрайства
1	FTX	Сем Бенкмен-Фрід, топ менеджери криптобіржі FTX	≈ 10 млрд дол. США	Бенкмен-Фрід заснував криптобіржу FTX у травні 2019 року, а також був співзасновником та CEO хедж-фонду Alameda Research, разом із Гері Вонгом. Отримавши мільярди коштів приватних інвесторів, Бенкмен-Фрід разом з іншими топ-менеджерами FTX використовували ці ресурси для купівлі шикарних пляжних будинків, здійснювали інвестиції в нові підприємства та надсилали гроші на місцеві та національні політичні справи.
2.	FTX	Сем Бенкмен-Фрід, топ менеджери криптобіржі FTX	≈ 10 млрд дол. США	Наприкінці 2022 року Комісія з цінних паперів і бірж США заявила, що Бенкмен-Фрід обдурих інвесторів своїх компаній, перерахувавши гроші з FTX в Alameda Research у період з 2019 по 2022 рік. І FTX, і Alameda збанкрутували, а Бенкмен-Фрід було заарештовано за звинуваченням у шахрайстві.
3.	Theranos	Елізабет Холмс	452 млн дол. США	Стартап Theranos (2004 рік) мав на меті зробити аналізи крові ефективнішими, точнішими та набагато швидшими. Він просував спеціальний пристрій для аналізу крові. Через п'ять років після заснування, Холмс зв'язалась з новим діловим партнером Рамешем «Санні» Балвані, який гарантував Theranos позику в 10 мільйонів доларів. Компанія зростала блискавичною швидкістю, а до 2014 року вартість Theranos оцінювалась в 10 мільярдів доларів. Однак у 2015 році фахівцями з медичних тестів було визнано непрацездатним автоматизований компактний тестовий пристрій компанії, який дуже рекламували. Незабаром після цього федеральні та державні регулятори висунули проти компанії звинувачення в шахрайстві та змові.
4.	Ivan Boesky	Іван Боескі, Майкл Мілкен	Більше 100 млн дол. США	1980-ті роки були сповнені фінансових шахрайств, і Іван Боескі був одним з перших трейдерів з Уолл-стріт, які потрапили до в'язниці за звинуваченнями в інсайдерській торгівлі. Боескі відточив своє ремесло трейдера на початку 80-х, спеціалізуючись на прибутковому ринку арбітражної торгівлі. На прізвисько «Іван Грозний» Боескі заробив понад 200 мільйонів доларів, інвестувавши в поглинання та злиття компаній. У 1985 році SEC звинуватила Боескі в незаконному отриманні прибутку від інсайдерської торгівлі, звинувативши його в придбанні акцій і ф'ючерсів компаній на основі підказок інсайдерів компанії.
5.	Bernie Madoff	Берні Медоф	Більше 19 млрд дол. США	Компанія Bernard L. Madoff Investment Securities LLC, була шостим за величиною маркет-мейкером акцій S&P 500. Проте протягом 17 років Медофф за допомогою менеджерів компанії та співробітників бек-офісу керував масштабною схемою Понці, яка обіцяла інвесторам приголомшливі прибутки.

них територій, що обумовлено значною кількістю переселенців та біженців й відповідним зростання попиту. Типово, шахраї беруть передплату за перевезення або оренду житла і через деякий час перестають виходити на зв'язок.

При цьому фізичні особи як правило переважно страждають від останньої схеми, тоді як соціально відповідальний бізнес найчастіше стає жертвою фейкових зборів коштів. Okремо варто звернути увагу на важливість виокремлення фінансового шахрайства в окремих тип злочинів, оскільки фінансові інструменти розвиваються досить бурхливо, і регулятори не завжди встигають вчасно реагувати змінами у законодавстві. Крім того наслідками фінансових шахрайств є величезні збитки. За даними світових агенцій, збитки саме від фінансового шахрайства перевищують збитки від «традиційного» шахрайства у мільйони разів. Так, зокрема, у рейтингу найбільших шахрайств у США, збитки лише від останнього випадку склали більше 10 мільярдів доларів (табл. 1).

Таким чином, підсумовуючи, хоча формалізація схем фінансового шахрайства та легалізації брудних грошей залишається складною сферою, що постійно розвивається, нещодавні дослідження підкреслюють її критичну важливість для пом'якшення економічної вразливості та підтримки стійкості суспільства в умовах воєнного стану. Спільні міждисциплінарні зусилля за участю наукових кіл, урядових установ та міжнародних організацій мають важливе значення для поширення знань, удосконалення нормативно-правової бази та, зрештою, захисту фінансових систем від експлуатації під час кризи.

Висновки. Воєнний стан значно підвищує ризики фінансових шахрайств та легалізації бруд-

них грошей. Зменшення контролю за фінансовими операціями, відволікання ресурсів на інші пріоритетні завдання та послаблення інституційної спроможності правоохоронних органів створюють сприятливі умови для злочинців. Фінансові шахрайства в умовах воєнного стану мають значний негативний вплив на економіку країни, підривають її фінансову стабільність та національну безпеку. Шахраї використовують складні багатоступеневі схеми для відмивання грошей, які включають фіктивні компанії, підставні особи та транскордонні транзакції. Традиційні методи виявлення та протидії цим схемам часто є недостатньо ефективними. Це обумовлено високою ступінню складності та динамічністю фінансових злочинів, а також недоліками у координації між різними державними органами та міжнародними інституціями.

Для ефективної боротьби з фінансовими шахрайствами та легалізацією брудних грошей у контексті воєнного стану необхідно розробити та впровадити нові стратегії та методи. Зокрема, слід посилити координацію між різними державними органами та міжнародними інституціями, удосконалити законодавство та нормативно-правову базу, а також впроваджувати сучасні технології для моніторингу та аналізу фінансових операцій.

Тому, подальші дослідження варто зосередити на типологізації та кластеризації вивлених в даному дослідженні схем таких шахрайств, на основі виокремлених особливостей та ключових характеристик, для розроблення «точкових» стратегій боротьби з ними. Крім того, важливо досліджувати вплив нормативно-правових змін і політичних рішень на ефективність протидії фінансовим злочинам в умовах воєнних конфліктів.

Література:

1. Lambsdorff J. G. The institutional economics of corruption and reform: theory, evidence, and policy. Cambridge University Press, Cambridge, 2007. 260 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511492617.004>
2. Reznik O., Utkina M., Bondarenko O., Financial intelligence (monitoring) as an effective way in the field of combating money laundering. *Journal of Money Laundering Control*. 2023. Vol. 26. No. 1. pp. 94-105. DOI: <https://doi.org/10.1108/JMLC-09-2021-0102>
3. Tanzi V. Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures. *Staff Papers – International Monetary Fund*. 1998. Vol. 45(4). Pp. 559–594. DOI: <https://doi.org/10.2307/3867585>
4. Бура О. В., Добровольська І. І. Фінансове шахрайство в Україні та заходи протидії. DOI: <http://libfor.com/index.php?newsid=2879>
5. Войціховський А. В. Кібербезпека як важлива складова системи захисту національної безпеки європейських країн. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 53. С. 26–37. DOI: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a2dd0ed8-c884-4205-8d60-df50918d943e/content>
6. Горбаченко С. Кібербезпека як складова економічної безпеки України. *Галицький економічний вісник Тернопільського національного технічного університету*. 2020. Т. 66, № 5. С. 180–186. DOI: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/33393>
7. Дикий А. П. Економічна злочинність як загроза економічній безпеці держави: понятійно-змістовні положення та властивості. *Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 4 (102). С. 3–17. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5\(25\)-75-83](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5(25)-75-83)
8. Кізима Т., Хамига Ю. Фінансове шахрайство: теоретична концептуалізація та економічне підґрунтя. *Світ фінансів*. 2019. Вип. 2 (59). С. 109–123.

9. Кобко Р. В. Особливості детермінації економічної злочинності в сучасних умовах. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. № 29. С. 89–95. DOI: <https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/57>
10. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. DOI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
11. Скулиш Є., Міняйло Н. Форми та види корупції: проблеми класифікації. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2010. № 3. С. 93–100.
12. Хамига Ю. Я. Фінансове шахрайство: критерії ідентифікації та напрями мінімізації : дис. ... д-ра філософії : спец. 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 2020. 308 с.
13. Чернишов Г. М. До питання про визначення фінансового шахрайства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Право*. 2014. Вип. 26. С. 230–234. DOI: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_26_61

References:

1. Lambsdorff J. G. (2007). *The institutional economics of corruption and reform: theory, evidence, and policy*. Cambridge University Press, Cambridge. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511492617.004>
2. Reznik, O., Utkina, M. and Bondarenko, O. (2023). Financial intelligence (monitoring) as an effective way in the field of combating money laundering. *Journal of Money Laundering Control*, 26(1), 94–105. DOI: <https://doi.org/10.1108/JMLC-09-2021-0102>
3. Tanzi, V. (1998). Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures. *Staff Papers – International Monetary Fund*, 45(4), 559. DOI: <https://doi.org/10.2307/3867585>
4. Bura O. V., Dobrovolska I. I. (2022). *Finansove shakhraistvo v Ukraini ta zakhodi protydyi* [Financial fraud in Ukraine and countermeasures]. Available at: <http://libfor.com/index.php?newsid=2879>
5. Voytsekhovskyy, A. V. (2018). Cybersecurity yak vazhлива skladova systemy zakhystu natsionalnoyi bezpeky yevropeyskykh krayin [Cybersecurity as an important component of the national security protection system of European countries]. *Journal of Eastern European Law*, (53), 26–37. Available at: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a2dd0ed8-c884-4205-8d60-df50918d943e/content>
6. Horbachenko, S. (2020). Cybersecurity yak skladova ekonomichnoyi bezpeky Ukrainy [Cybersecurity as a component of economic security of Ukraine]. *Halych Economic Herald of Ternopil National Technical University*, 66(5), 180–186. Available at: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/33393>
7. Dykyi, A. P. (2022). Ekonomichna zlochynnist yak zagroza ekonomichniy bezpetsi derzhavy: poniatynno-zmistovni polozhennia ta vlastyvoli [Economic crime as a threat to economic security of the state: conceptual and substantive provisions]. *Economics, Management and Administration*, 4(102), 3–17. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5\(25\)-75-83](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5(25)-75-83)
8. Kizima, T., Khamyha, Yu. (2019). Finansove shakhraistvo: teoretychna kontseptualizatsiia ta ekonomichne pidgruntia [Financial fraud: theoretical conceptualization and economic basis]. *World of Finance*, 2(59), 109–123.
9. Kobko, R. V. (2023). Osoblyvosti determinatsii ekonomichnoyi zlochinnosti v suchasnikh umovakh [Features of determination of economic crime in modern conditions]. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*, (29), 89–95. <https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/57>
10. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]. (2001). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
11. Skulysh, Ye., Minyailo, N. (2010). Formy ta vydi koruptsii: problemy klasifikatsii [Forms and types of corruption: classification problems]. *Bulletin of the National Academy of Prosecutors of Ukraine*, (3), 93–100.
12. Khamyha, Yu. (2020). Financial fraud: kryterii identifikatsii ta napryamy minimizatsii [Financial fraud: criteria for identification and minimization directions]. (dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in 072 "Finance, Banking and Insurance").
13. Chernyshov, H. M. (2014). Do pytannia pro vyznachennia finansovoho shakhraistva [On the issue of defining financial fraud]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Ser.: Law*, 26, 230–234. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2014_26_61

Стаття надійшла до редакції 20.11.2023 р.